

Bir başka zaviyeden;

Necip Fazıl

Hasan Seçen*

Bütün bir ömrü vecd haline getiren, fikir öfkesini mukaddes kabul eden çileli şair Necip Fazıl, bugün eserleriyle yaşıyor. Dünyada Türkçe diye bir dil olduğu sürece de yaşayacak. Çünkü o "Sonsuzluk Kervanı"nın peşinde koşmayı, "Büyük Dost"a kavuşmayı, hayatının ve memnûnunun yegâne gayesi olarak görmüştü

Olgunluğun başlangıcı kabul edilen kırk yaşına ulaştığım şu günlerde ifade edeyim ki, hayatım boyunca insanı şaşırtan iki farklı zümre ile karşılaştım. Bunlar-

dan birincisi, bugün görülen ve dervişleri andıran zümredir. Ancak kendileriyle kısa bir hasbihal yapınca, onların önce nefislerini, sonra kapıldıkları akımı putlaştırdıklarını, kendilerinden başka herkesi potansiyel münafik saydıklarını, gâibe karşı saygı duymayan çilesiz insanlar olduklarını gördünüz.

Bunlar, tarihte pek çok örneği görülen, *"ham sofla, kalba yobaz"* tipleridir. Necip Fazıl onları şöyle tarif etmektedir: *"Yobazda ekşik olan, vecd, aşk, mecbule hümet, nefsin den şüphe, nefsinin muhasebe faziletidir. Yobaz, yolunda olduğunu sandığı Kâinatın Efendisi'nin 'Müjdeleyiniz, seğutmayınız, sevindiriniz, korkutmayınız' şeklinde özleştirilmesi mümkün fermanına rağmen, yolu tersinden takip etmiş ve en büyük felaket olarak, tersinden ilbaret küfür yobazlamına, İslâmı kendisinde zannetmek gibi bir bedef seçmiştir."*

Küfür yobazı

Ama, yobazlık bir silsile olarak devam eder. Din yobazlığının hemen karşısında öbür tarafın yobazları vardır. Öbür taraf da Necip Fazıl'ın o hasın kaleminden payını almaktadır: *"Öbür tarafa da bugününün, şımarık giyimli, kaştah yeledi, boş alınlı, gözleri bakaretle bakar; nefesi ispirto kokar; beyini beton, kalbi pabıtı bugününün bilimsellik ve çağdaşlık satan soflasını oturtun!.. Bunların din yobazıyla birbirlerinden farklı moda icatından başka bir şey değildir"* diyen Necip Fazıl, onlara da bir şiirinde şöyle seslenir: *"Din adına yol kesen dünkü yobazın oğlu Yine sen kesiyorsun küfür uğrunda yolu"*

Derviş gönlü

Bu iki grubun dışında şaşırtıcı bir zümre daha vardır. Bunlar, hakkın, doğrunun, faziletin, erdemın mücadelesini verirken heybetli, mağnır, merhametsiz bir kahraman gibi görnmlerine rağmen iç dünyasındaki derin-

Necip Fazıl, Seyid Abdülhakim Arvasi'nin huzurunda...

liğe daldığınız zaman, yüreklerinin bir pamuk kadar yumuşak olduğunu gördünüz. Onlar kendi nefislerini putlaştırmak bir yana, kendilerini Allah'ın huzurunda en çok merhamete layık hisseden derviş gönüllü insanlardır. Dış Yavuz, iç Yunus'dur onların. Tarihte Anadolu'yu vatan yapan alp erenler, gazi dervişlerdir onlar. İşte kendini: *"Benim adım, bay Necip, babamınki Fazıl Bey"* diye tanıtan Necip Fazıl, dış Yavuz, iç Yunus bir adamdır. Necip Fazıl bütün eserlerinde Yunus'un, Mevlânâ'nın, İmam-ı Rabbânî'nin Şeyh Gâlib'in tasavvuf anlayışını yeni bir dille, bambaşka bir söyleyişle yansıtan bir sanatçdır.

Karşıdaki nasipsizler cephesinin biraz da dalga geçerek- *"süper müşid"* adını takıldan Necip Fazıl'ın, müşidlik bir yana, dervişlik iddiası bile hiçbir zaman olmamıştır. Ama, gerçek mutasavvıfı görmüş, onunla aynı havayı teneffüs etmiş biri olarak, bir kimyacı asidi ve bazı tumusol kağıdı ile kolayca anladığı gibi, bu işin sahesi ile gerçeğini derhal fark edecek feraseti edinmiş ve bu ölçülerini bir çok eserinde ortaya koymuştur.

Doğu daha büyük

Genç şair 30 yaşlarında, şöhetinin zirvesindedir. 21 yaşında yazdığı şiirleri ders kitaplarında okutulmakta, zamanın edebiyat tenkitçileri tarafından *"bir mısrası bütün bir millete şeref vermeye yetecek şair"* olarak değeriendirilmektedir. Kendisi itibarı bir dedenin torunudur. Babası Fazıl Bey, İstanbul'da ilk özel otomobili alan adamdır. Konaklarda da-

dılar elinde büyütölmüş, özel öğretmenlerden yabancı dil öğrenmiştir. Çok zeki ve istidatlı olduğu için, Maarif Vekaleti'nin 1924 yılında Fransa'ya tahsil için gönderdiği ilk gençlerden biridir. Sorbon Üniversitesi'nin Felsefe Bölümü'ne bilgisini artırmak için giden genç şair, doktorasını adı geçen üniversitede değil, kendi tabiriyle gece hayatı üniversitesinde yapacak ve bir yıl sonra ülkesine geri dönmek zorunda kalacaktır. O, böylece Batı'yı laboratuvarları ve kütüphaneleriyle değil, en zayıf ve mahrem noktalarından tanıyacak ve Batılı insanın maddi ihtisamı içinde, ruhunun bomboş olduğunu farkedecektir. Daha sonra onun 1943 yılında neşretmeye başladığı ve faslalarla 1978 yılına kadar devam eden *Büyük Doğu* dergisine de isim olacak *"doğu da-ba büyük"* fikri ilk defa böylece Batı'da kafasına yerleşecektir. O kendisinin *"bobem hayatı"* dediği bu hayat içinde bile Paris'teki Türk gençlerine şöyle seslenmektedir:

"İnsanlık derin bir buhran yaşıyor ve ruhunun kantarcısını arıyor. Elbette zamanı gelecek ve büyük bir zaubur doğacak... Büyük bir zaubur... Köşebaşlamı tutacak bir beyula şabşet, kollarını açarak mukaddes emaneti ne yaptınız" diye bağırıcak!.."

Burada hemen belirtmek gerekir ki, on yıl sonra aynı üniversiteden Nureddin Topçu adlı bir Türk genci mezun olur. Sorbon'un bütün talebeleri arasında birincilik kazanır. Yapılan törende felsefe doktoru olduğunu gösteren diploması—kendisi isteği üzerine—orkestranın çaldığı İstiklâl Marşı'ndan hemen sonra alır. Batı'yı en üstün kafalarıyla tahlil edip onlar çapında eserler veren bu insan da

"Bizim bereketimiz mesuliyet bereketidir. Davamız bayata uymak değil, bayatımızı Hakk'a uydurmak" der; aralarında nüans olsa da, Türk insanının maddi ve manevi yönden yücelmesini Necip Fazıl'a aynı çizgi-de ve düşünce zemininde arar.

Vuslat

Necip Fazıl, yurda dönüşünden sonra da, yaşanılması gereken hayatın ne olduğunu sorgulamaya devam eder. Tanzimattan beri sürdürdüğümüz Batı taklitçiliğini, bir saman kâğıdından kopya almak olarak yorumlar; zamanın en ünlü şair, fikir ve düşünce adamlarına aforizmalar çıkarır. Fakat henüz aradığı istikameti tam olarak bulmuş değildir. Tarih, şairin;

*Tam duz yıl sattım çılgınmış ben durmuşum
Gökyüzünden habersiz uçtumna uçmuşum*

dediği 1934 yılıdır. Aradığı istikameti, ona aynı yıl tanıştığı ve 1943'e kadar sıkça görüşme imkanı bulduğu zamanın mutasavvıflarından biri gösterecektir. Seyyid Abdullhakim-i Arvasi adıyla tanınan bu zat, bir ilim deryası olduğu gibi, tasavvuf sahasında da olgunlaşmış bir zattır. Kendisi Medrese-i Mütehasşsin'de -bugünkü söyleyişle İlahiyat Fakültesi'nin yüksek din ilimlerinin okutulduğu kısımda- tasavvuf kürsüsü hocasıdır. Bu hoca, Kuva-yı Milliye'yi bütün gücüyle desteklemiş, sevdiği birçok kimseyi Milli Mücadele için İstanbul'dan Anadolu'ya göndermiştir. Seyyid Abdullhakim-i Arvasi, hükümetleri karşı du-rulmaz ve kanunları dikine gidilmez kabul eden bir zattır. Tekke ve zaviyelerin kapatılması ile birlikte "Hükümet tekke ve zaviyeleri değil, boş mekânları kapatı. Onlar kendi kendilerini çoktan kapatmışlardır" tesbitinde bulunur. Ancak, Müslüman, Cenab-ı Allah'a karşı günah işlemez, kanuna karşı suç işlemez öküsi içinde, dinin emri-i bil manuf nehy-i an-ıl mütker-ilkisinin sıkı bir takipçisi olmuş, İstanbul camilerinde aldığı hatiplik göreviyle birçok Müslümana imanını ve İslâm'ın inceliklerini öğretmiş, kendi evine gelen, birçok üniversite mezunu insanı sohbetleriyle aydınlatmıştır. Ancak bu insanlar hiç bir zaman mürid olarak görülmez ve adlandırılmazlar. Onların adı *ehibba*, yani sevilen kimseler ve dostlardır. Tasavvufu, beşerî sıfatlardan çıkıp, mesleki sıfatlar ile sıfatlanmaya ve ilahî ahlak ile ahlaklanmaya mahsus bir hal olarak tarif eder. Onun tasavvuf anlayışı, Necip Fazıl'a da aynen yansıtacağı üzere, İslâm'ın zahiri ile sımsıkı kuşatılmış bir anlayış-

tır. Orada, sıkanın, mahremiyetlerin en derinini olduğu halde, dış yaşantı olarak basit bir mü-minden fark yoktur. En başta elfaz-ı küfriden kaçınmak üzere, zahir ulemasının ortaya koyduğu usul ve hükümlere, büyük bir say-gı ve gayret vardır. Onların halini Üstad'ın "O erler ki" adını taşıyan şiiri çok güzel anlatır: *O erler ki, gönül fezasındalar
Toprakta sürünme ezasındalar
Yıldızları tesbih tesbih çeker de
Namazda arka saf hizasındalar
İçine nefis sızan ibadetlerin
Birbiri ardınca kazasındalar*

Edeb, yine edeb

Bu hoca, her an maresâlin huzurundaki bir erin edep tavnı içinde okur insandır. Her zaman huzurda olmanın edebini, insanı ihtiyaç vesile-siyle de olsa, bir lahzâ için bile üzerinden attığı görülmez. Hiçbir zaman marasız sorunun lüzumsuz cevabını vermez. Çok sevenlerinden biri, onun yanına giderken "Bugün öyle bir so-nu soruyam ki, cevabı saatlerce sürsün" diye planlar. Ve sorar "efendim, iyi bir insan nasıl olur?" Cevap tek cümleliklidir: "Bu, bir neşip me-selesidir". Söylediği her söz memur üzerine ka-zınır gibi kalplere naksedilir.

"Din sadece edepten ibaretir ve edep bududur konumaktan başka bir şey değildir! En büyük edep de ilahî bududur konumaktır."

"Allah, sımnı emrine verir. Bilen söylemez, söyleyen bilmez."

"Bu iş ne akalla olur; ne akaksz"

"Kelam-ı kalbar; kalbar-ı kelamdır"

"Kader, Allah'ın senin ne yapacağını bilmesidir"

"Hiçbir günah yoktur ki Allah tesellisini vermiş olmasın"

"Hakkını aşam berse; zıddına döner"

"Bir ilmin bulunuşu ilmin mütebasasında bel-li olur"

Bir gün sohbet halkasından biri "Allah adaleti ile muamele etsin" dediğinde hocanın cevabı hankadır:

"Sus, sus. Allah bize adaleti ile muamele ederse hepimiz yarılarız. Allah bize adlîyle değil, fedî-lye muamele etsin."

Hocanın bu sözü de âdeta gerçek velîliğin simgesidir: "Velî, mezuatını bulamaz ki ben desin"

Birkaç istisna ile ben kelimesini katiiyen kullanmayan ve hep biz diye konuşan bu velî zat, İslâm büyükleri anıldığı zaman:

"İnsan onları idi. Biz onların yanında, sayıla-mışlarına yazılan sıfırları gibiyiz. Hazar okalesa-

yılmazız. Gaib olsak aranmayız" sözünde ifa-desini bulan derin bir tevazu içindedir.

Necip Fazıl, aradığı adresi bulmuştur. Bun-dan sonrası artık, Yunus'un dîliyle söylenir: "Balkar balını buldum, kocamın yağma olsun."

Kaldırımlar şairi, bu büyük dönüşünden sonra artık mistik şair diye anılmaya başlanır. Ama onun kullandığı semboller kimseyi he-nüz rahatsız etmez.

Çile üstüne çile

Entelektüel bir çilekeşin yalnızlığını vur-gulayan *Kaldırımlar* şiirinde *İkinizin de ne eş ne arkadaşınız var
Sükut gibi münzevi, çığlık gibi bürsünüz
Dünyada taşınacak bir kaunu başınız var
Onu da hangi diyara olsa götürürsünüz*

diyen şair, Çile şiirinde bir iç aydınlığa ka-vuşmuş, ötelere sonsuzluğa uzanmak ister: *Öteler; öteler, gayemin mah
Mesafe ekimim zaman madenim
Gökte samanyolu benim olmalı
Dipsizlik gölünde inciler benim*

Ama sonsuzluğa uzanan yolda insanın en büyük engeli yine kendisidir, kendi nefsidir. Çünkü, O büyük Resulün, bir ha-dislerinde ifade ettikleri mana üzere, ger-çekte, milyonluk ordularla, milletlerin mil-leterle boğuşması, küçük bir savaştır da, bir insanın kendi nefsiyle boğuşması, en büyük savaştır. Onun için şair kendi nefsi-ne hitap ederek bitirir şiirini *Diz çok ey zorlu nefis, öntimde diz çok
Heybem hayatt dolu deste ve yumak
Sen bütün dalların birleştiği kök
Biricik meselem sonsuza varmak*

Onun kavuştuğu iç aydınlığı, binlerce fi-kir yazısında, tiyatro eserlerinde, tasavvuf kitaplarında, hâtâ öfke ve hiciv olarak yaz-dığı makalelerinde ve şiirlerinde bile ken-dini gösterir. Zaten tasavvuf, her şeye o iç aydınlığa bakabilmek, her şeyin o "Büyük Dost"un tasarrufunda cereyan ettiğini her an murakebe edebilmek değil midir?"

Hız. Mevlânâ Mesnevi'sinde anlatır:

"Bir vâiz var... Mimbere çıktı mı yol ke-senlere duaya başlar; ellerini kaldırır 'Ya rabbi, kötülere, fesatçılara, isyancılara mer-hamet et! Hayır! sabipleriyle alay edenlerin bepsine, bütün kâfir gönüllülere, kiliselerde bulunanlara merhamette bulun' derdi.

Temiz kışilere bir dua etmez, kötülerden baş-kasına duada bulunmazdı. Ona 'hiç böyle âdet görmedik. Sapıklara dua etmek mü'nüvet değildir' dediler. O vâiz dedi ki: 'Ben onların

iyilik gördüm. Bu yüzden onlara dua etmeyi âdet edindim. O kadar kötülükte bulundular; o derece zulüm ve cevir ettiler ki, beni senden kurtardılar; hayıra ulaştırdılar. Ne vakit dünyaya yöndelsem onlardan eziyetler gördüm, meşakükler çektim, dayaklar yedim. Bu yüzden de iyilik karafına kaçardım. Beni o kurtar yola getirdiler”

Hikâyenin sonunu Hz. Mevlânâ çok çarpıcı bir sözle bitirir. “Dosttan gelen belâ, sizi temizler; onun bilgisi sizin tekliflerinizden üstündür...”

“Okulur çift, birinden nur akar; diğerinden kar” diyen Necip Fazlî de kendisinin zahirdaki düşmanlarını aynı tasavvufî üslupla yorumlar “Düşmanımı, sen benim ifadem ve bızımsın Gündüze gece lâzım, bana da sen lâzımsın

Hz. Mevlânâ'nın yorumu başka bir mutasavvıfın dilinde “O ki gelen senden geldi, kabın da boş, lütfün da boş” şeklinde ifadesini bulur. Ancak burada çok önemli bir incelik vardır: “Bu belâ ve musibetler dosttan, biz dostuğn bir yol üzerindeyken gelmedir.” Bizim tembelliğimiz, cahilliğimiz, korkaklığımız, acemiliğimiz, tedbirsizliğimiz, kolaycılığımızdan kaynaklanan bir belâ ve musibete uğramışsak o zaman da Ziya Paşa'nın şiirleştirdiği âyet mealine muhatap olarak Hâşâ zulmetmez kullarına Hüdlâsi Herkesin çektiği kendi cezası

deyip, kendi kendimizi hesaba çekip, hatamız için oturup göz yaşı dökmekten başka çaremiz yoktur.

Nimetler ve lezzetler nefsimizin istedikleridir. Allah'tan gelen belâ ve musibetler ise dostun hediyeleridir. Büyük mutasavvıf İmam-ı Rabbanî'nin diliyle “Aşk maşuğun gönderdiğini, kendi nefsinin dilediğinden daha çok seviyororsa, sevgiyorum demesi boş söz olur.”

Onun içindir ki, belâ ve musibetlerin en doğru peygamberlere ve velilerine gönderilmiştir. Çünkü “Herkes kendi taşıyabileceği kaddarını yükleyen” yüce Allah nimetiyle külfetini dengeli göndermiştir. Necip Fazlî de bu belâ ve musibetlerden payını alan bir acıdır. Her devrin mazlumudur o... Ama o, “iman eri garip olmaz” tasavvuf ölçüsü içinde bunları bir nimet olarak algılayabilen bir insandır ve şöyle der:

Eskimeyen yeni

“Rabbim, Rabbim! Bize ne güzel bir yol nasip ettin! Sırlarının ve nimetlerinin hazinesi olan saraya, elbette ki bundan daha kolay şarhlarla gidilemezdi. Madem ki zor-

luk bu kadar müthiş, o halde gidilecek yolun tam üzerindeyiz, o halde yürüyeceğiz ve erişeceğiz. Ve biz, her şeye rağmen yürüyoruz, yürüyeceğiz ve güzel isimleri arasında ‘galib’ isminin sahibi olan Allah aşkına yürümekten vazgeçmeyeceğiz.”

Ya Allah kulumu?

Onun Çile adlı şiir kitabında söyledikleri en umutsuz insanı bile dünyayı fethedecek bir azim sahibi yapmaya yeter:

Kınılır da birgün bütün dışlılar
Döner şanlı şanlı çarkımız bizim
Gökten bir el yaşlı gözleri siler
Şenlenir evimiz, barkımız bizim
Gam çekme, böyle gitmez bu devran
Nihayet sonuncu durağa gelir
Hasretle beklenen gelir mutlaka
Sultan fikir şanlı otağa gelir
Bekleyin görecektir, duranlar yürüyen
Sabredin gelecektir, solmaz porsimez yeni!

Bu büyük adam, 1943'ten 1983'e her türlü olumsuzluk karşısında, hep büyük dostun kuşatıcılığı hissetti, hiç ümitsiz olmadı. Yunus'un “Yaradılını boş gördük, yaradandan ötürü” söyleşiğine nazire “Anne, doğurduğu çocuğu delice sever Ya Allah, yarattığı kulu nice sever”

diyerek, fikirleriyle mücadele ettiği, yenden yere vurduğu insanlara karşı bile kişisel bir nezaketsizlik yapmadı. Büyük Resul'ün “Bilselerdi yapmazlardı” anlayışı içinde onlara da yol gösterdi.

Rafa kaldırmak için rıblarını dürdüler
Güneş diye kalpten güneşi söndürdüler
Bilmediler; kalptedir, kalptedir, asıl feza
Kalptedir ölümsüzlük kefli kausi imza

Hz. Mevlânâ'nın “Gel! Ne olursan ol yine gel! Ümitsizlik kapısı değil bu kapı! İster ateşperest ol, ister putperest! İstersen bin kere bozmuş ol töbeni! Yine gel!” deyişine denk En güzeli en güzeli ezelin Habercisi, habercisi ezelin Tellerinde şafak söken bir gelin Anneler, babalar, çocuklar gelin

dedi. Sevenler için ölüm, sevgiliyi sevgiliye kavuşturan bir köprüdür. Ölüm için şeb-i arus, yani düğün gecesi diyen Hz. Mevlânâ'ya nispet o da Öleceğiz öleceğiz, müjdele olsun Ölümü de öldüren Rabbe secdele olsun diye haykırır.

Tasavvufu, kulluğu bitirip, kulluğun üstüne çıkmak davası değil, kulluğu en yüce makam olarak gören bu insan, kendini, ha-

kikat yolunda, cemiyet içi mücadele makamında, bir amele olarak tarif etti.

Ellerime uzanan., dudakları tepeyim, Allah diyen, gel seni ayağından öpeyim diyerek bizlere de tevazunun ne olması gerektiğini tarif etti.

Topal köpek

Büyük mutasavvıflardan olan ve Reşahat kitabını kaleme alan Safiyüddin hazretlerinin “Ben veliler kervanının arkasından koşan topal bir köpeğim ki, bi kervanın arkasında üç ayağımla seke seke gitmekteyim” sözüne yüz yıllar sonrasından aynı manayla cevap verdi: Sonsuzluk kervanı peşinizde ben Üç ayakla seken topal köpeğim Bastığımız yeri taş taş öpeyim Bir kırıntı yeter keremimizden Sonsuzluk kervanı peşinizde ben

“Allah için tevazu göstereni, Allah yüceltir” sözünün mânâsının tezahürü olarak o şimdi, eserleriyle ve düşünceleriyle yaşıyor. Dünyada Türkçe diye bir dil olduğu müddetçe de yaşayacak. O, bütün hayatı boyunca sonsuzluk kervanının arkasından koştu. Onu kilometre taşı olarak görerek aynı yoldan koşanları da o kervana yetişebileceğinden hiç şüphe etmiyoruz. Herhalde o da etmiyordu ki ölümünden birkaç yıl önce yazdığı bir şiirde şöyle sesleniyordu: Genç adam, yolunu adım adım bilirsin, Erken gel, beni evde bulamayabilirsin!

Esselâm

Bu satırları okuyan genç adamlar, zaman olarak uzağına düştükleri için onu evde bulamayanlardır. Ama Bursa'nın büyük velisi Emir Sultan hazretlerine atfedilen ve gönüllere işleyen o ünlü beytde yakınlık ve uzaklık ne güzel ifade edilir:

Eğer gönlün benimle olursa,
Yemen'de olsan bile yanımdasın
Eğer gönlün benimle değilse,
Yanımda olsan bile uzaktasın

Yazımı onun şu mısralarını tekrarlayarak ve temiz ruhunu selâmlayarak bitiriyorum. Ben mecnun, sen Leylâm Hasreti Kerbelâm Her sözü incilâm Ne bir harf ne kelâm Esselâm, esselâm■